

Byla C-530/23 [Baralo]ⁱ**Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį****Gavimo data:**

2023 m. rugpjūčio 17 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Sąd Rejonowy we Wrocławku (Lenkija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2023 m. rugpjūčio 17 d.

Kaltinamasis baudžiamojoje byloje:

K. P.

Pagrindinės bylos dalykas

Baudžiamoji byla, iškelta asmeniui, kuriam taikomas psichiatrinis gydymas, dėl disponavimo narkotinėmis medžiagomis ir vairavimo apsvaigus nuo tokių medžiagų.

Prejudicinių klausimų dalykas ir teisinis pagrindas

Europos Sąjungos teisės aiškinimas pažeidžiamo asmens ar didelio pažeidžiamumo situacijoje esančio asmens procesinių garantijų turėti advokatą srityje – Nacionalinės teisės aktų nuostatų suderinamumas su Sąjungos teise – Teisė arba pareiga netaikyti nacionalinės teisės aktų nuostatų, nesuderinamų su direktyvomis – Galimybė tiesiogiai taikyti direktyvą – Teisė arba pareiga baudžiamajame procese neatsižvelgti į įrodymus, gautus pažeidžiant direktyvų nuostatas – Prokuroro pareigos užtikrinant veiksmingą teisinę apsaugą – Teisės aktų nuostatų, kuriomis teisingumo ministrui suteikiami įgaliojimai duoti privalomus nurodymus prokurorams, suderinamumas su Sąjungos teise – Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnis

ⁱ Šios bylos pavadinimas išgalvotas. Jis neatitinka jokios bylos šalies tikrojo vardo, pavardės ar pavadinimo.

Prejudiciniai klausimai

1. Ar 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis kartu su 18, 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, siejami su 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu 3 straipsnio 2 dalies a ir c punktais ir 3 straipsnio 3 dalies a punktu, aiškinami pagal 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos rekomendacijos dėl procesinių garantijų pažeidžiamiems asmenims, įtariamiesiems ar kaltinamiesiems baudžiamosiose bylose, 6, 7, 11 ir 13 punktus, turi būti aiškinami taip, kad jais nustatoma tiesiogiai veikianti ir privaloma norma, pagal kurią draudžiama atlikti veiksmus, tokius kaip pažeidžiamo asmens ar didelio pažeidžiamumo situacijoje esančio asmens apklausa be gynėjo dalyvavimo, kai yra objektyvių faktinių prielaidų skirti teisinę pagalbą, o ikiteisminio tyrimo institucija nepagrįstai nedelsdama nesuteikia teisinės pagalbos (įskaitant *ad hoc* ar laikinąją) prieš šio asmens (pažeidžiamo asmens *in concreto*) apklausą policijoje, kitoje teisėsaugos institucijoje ar teisminėje institucijoje arba prieš atliekant konkrečius tiriamuosius ar įrodymų rinkimo veiksmus?

2. Ar 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis kartu su 18, 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, siejami su šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalimi, aiškinami pagal 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos rekomendacijos dėl procesinių garantijų pažeidžiamiems asmenims, įtariamiesiems ar kaltinamiesiems baudžiamosiose bylose, 6, 7, 11 ir 13 punktus, nepaisant faktinių prielaidų nedelsiant atlikti nustatymą, turi būti aiškinami taip, kad galimo pažeidžiamumo procesinio nustatymo ar asmens pripažinimo pažeidžiamu nebuvimas, taip pat galimybės užginčyti galimo pažeidžiamumo įvertinimą ir suteikti tokiam asmeniui valstybinį gynėją be nepagrįsto delsimo nebuvimas neleidžiamas jokiais atvejais bylose dėl nusikalstamų veikų, už kurias baudžiama laisvės atėmimo bausme, o aplinkybės, kad nebuvo atliktas nustatymas ir suteiktas valstybinis gynėjas, turi būti aiškiai nurodytos sprendime dėl apklausos nedalyvaujant advokatui, kurį iš esmės galima skųsti?

3. Ar 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis kartu su 18, 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, siejami su šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalimi, aiškinami pagal 2013 m. lapkričio 27 d.

Komisijos rekomendacijos dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems asmenims, įtariamiems ar kaltinamiems baudžiamosiose bylose, 3 skirsnio 7 punktą, turi būti aiškinami taip, kad jei valstybė narė baudžiamajame procese nenustatė didelio pažeidžiamumo situacijos prezumpcijos, įtariamasis netenka galimybės pasinaudoti 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms 9 straipsnio, aiškinamo pagal 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos rekomendacijos dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems asmenims, įtariamiems ar kaltinamiems baudžiamosiose bylose, 11 punktą, garantiniu pobūdžiu, todėl teisminės institucijos tokioje situacijoje privalo tiesiogiai taikyti šios direktyvos nuostatas?

4. Jei bent į vieną iš pirmojo–trečiojo klausimų būtų atsakyta teigiamai – ar šiuose klausimuose nurodytų abiejų direktyvų nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiamos tokios nacionalinės teisės nuostatos, kaip antai:

a) Baudžiamojo proceso kodekso (KPK) 301 straipsnio antras sakiny, pagal kurį įtariamasis apklausiamas dalyvaujant paskirtam gynėjui tik paties prašymu, o dėl gynėjo neatvykimo į įtariamojo apklausą nedraudžiama atlikti apklausos;

b) KPK 79 straipsnio 1 dalies 3 ir 4 punktai, pagal kuriuos baudžiamojoje byloje kaltinamasis (įtariamasis) privalo turėti gynėją, jeigu kyla pagrįstų abejonių, ar jis sugebėjo suvokti veikos reikšmę ar valdyti savo elgesį veikos padarymo metu arba tas gebėjimas buvo labai ribotas, taip pat jeigu kyla pagrįstų abejonių, ar jo psichikos sveikatos būklė leidžia jam savarankiškai ir tinkamai dalyvauti procese arba gintis?

5. Ar 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu 3 straipsnio 2 dalies a punktas kartu su 3 straipsnio 3 dalies b punktu, siejami su direktyvų viršenybės ir tiesioginio veikimo principu, įpareigoja ikiteisminio tyrimo institucijas, teismus ir visas valstybės institucijas nepaisyti su direktyvomis nesuderinamų nacionalinės teisės aktų nuostatų, kaip antai nurodytų ketvirtajame klausime, ir dėl to, atsižvelgiant į tai, kad suėjo perkėlimo į nacionalinę teisę terminas, pakeisti nacionalinės teisės normą pirma minėtomis tiesiogiai veikiančiomis direktyvos normomis?

6. Ar 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis, siejami su 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, turi būti aiškinami taip, kad nesant sprendimo suteikti teisinę pagalbą arba nesiėmus

veiksmų dėl teisinės pagalbos suteikimo pažeidžiamam asmeniui arba asmeniui, kurio padėtis, kaip preziumuojama, yra pažeidžiama pagal 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos rekomendacijos dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems asmenims, įtariamiesiems ar kaltinamiesiems baudžiamosiose bylose (2013/C 378/02), 3 skirsnio 7 punktą, ir po to policijai ar kitai teisėsaugos institucijai atlikus dalyvaujant tokiam asmeniui tiriamuosius veiksmus, įskaitant veiksmą, kurio negalima pakartoti teisme, baudžiamąją bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas, taip pat bet kurios kitos valstybės teisminės institucijos (ikiteisminio tyrimo institucijos) baudžiamajoje byloje privalo **netaikyti su direktyva nesuderinamų nacionalinės teisės aktų nuostatų**, kaip antai nurodytų ketvirtajame klausime, ir todėl, atsižvelgiant į tai, kad suėjo perkėlimo į nacionalinę teisę terminas, pakeisti nacionalinę normą pirma nurodytomis tiesiogiai veikiančiomis direktyvos normomis net ir tuo atveju, kai toks asmuo paskyrė gynėją po to, kai tyrimas buvo baigtas ir prokuroras pateikė teismui kaltinamąjį aktą?

7. Ar 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis kartu su 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, siejami su šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalimi, aiškinami pagal 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos rekomendacijos dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems asmenims, įtariamiesiems ar kaltinamiesiems baudžiamosiose bylose, 6, 7, 11 ir 13 punktus, turi būti aiškinami taip, kad **valstybė narė privalo užtikrinti skubų įtariamojo pažeidžiamumo nustatymą ir pripažinimą, taip pat suteikti teisinę pagalbą įtariamiesiems ar kaltinamiesiems baudžiamajoje byloje, jeigu preziumuojama, kad jie yra didelio pažeidžiamumo situacijoje ar pažeidžiami, ir ši pagalba yra privaloma net ir tuo atveju, kai kompetentinga institucija neprašo nepriklausomo eksperto įvertinti pažeidžiamumo laipsnio, pažeidžiamo asmens poreikių ir bet kokių pažeidžiamam asmeniui taikomų ar numatomų priemonių tinkamumo, kol nepriklausomas ekspertas neatliko tinkamo vertinimo?**

8. Jei į septintąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai – ar pirma nurodytos direktyvos ir Komisijos rekomendacijos nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad **jomis draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kaip antai KPK 79 straipsnio 1 dalies 3 ir 4 punktai**, pagal kuriuos baudžiamajame procese kaltinamasis privalo turėti gynėją **tik** tuo atveju, jei kyla pagrįstų abejonių, kad veikos padarymo metu jis sugebėjo suvokti veikos reikšmę ar valdyti savo elgesį arba tas gebėjimas buvo labai ribotas, taip pat jeigu kyla pagrįstų abejonių, ar jo psichikos sveikatos būklė leidžia jam savarankiškai ir tinkamai dalyvauti procese arba gintis?

9. Ar 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis

ir 9 straipsnis kartu su 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, siejami su šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalimi, aiškinami pagal 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos rekomendacijos dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems asmenims, įtariamiems ar kaltinamiems baudžiamosiose bylose, 6, 7, 11 ir 13 punktus, ir pažeidžiamumo prezumpcija turi būti aiškinami taip, kad **kompetentingos institucijos (prokuratūra, policija) ne vėliau kaip prieš pirmąją įtariamojo apklausą policijoje ar kitoje kompetentingoje institucijoje privalo nedelsdamos atlikti procesinį įtariamojo pažeidžiamumo nustatymą ir pripažinimą baudžiamajame bylose ir užtikrinti jam teisinės pagalbos ar *ad hoc* (laikinosios) pagalbos suteikimą ir susilaikyti nuo įtariamojo apklausos, kol jam nebus suteikta teisinė pagalba ar *ad hoc* (laikinoji) pagalba?**

10. Jei į devintąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai – ar 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis kartu su 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, siejami su šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalimi, aiškinami pagal 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos rekomendacijos dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems asmenims, įtariamiems ar kaltinamiems baudžiamosiose bylose, 6, 7, 11 ir 13 punktus, turi būti aiškinami taip, kad jais valstybėms narėms nustatyta pareiga savo nacionalinėje teisėje aiškiai įtvirtinti pagrindus ir kriterijus, kuriais remiantis galima netaikyti įtariamojo baudžiamajame bylose pažeidžiamumo nustatymo ir pripažinimo nedelsiant ir nesuteikti jam teisinės pagalbos arba *ad hoc* (laikinosios) pagalbos, ir kad galimi nukrypimai turi būti proporcingi, riboti laiko atžvilgiu ir nepažeisti teisingo bylos nagrinėjimo principo, be to, jie turi būti procesinio sprendimo dėl leidimo laikinai nukrypti formos ir dėl šio sprendimo šalis iš esmės turi turėti teisę reikalauti, kad tokį sprendimą peržiūrėtų teismas?

11. Ar ESS 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa ir Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis kartu su 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu 3 straipsnio 2 dalies a punktu ir 3 straipsnio 3 dalies a ir b punktais, siejami su 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms 1 straipsnio 2 dalimi, 27 konstatuojamąja dalimi ir 8 straipsniu, turi būti aiškinami taip, kad tuo atveju, kai procesinė institucija nesuteikė teisinės pagalbos ir nenustatė sprendimo nesuteikti teisinės pagalbos asmeniui, kuris, kaip preziumuojama, yra didelio pažeidžiamumo situacijoje arba pažeidžiamas (kaip nustatyta 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos rekomendacijos dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems asmenims, įtariamiems ar kaltinamiems baudžiamosiose

bylose, 7 ir 11 punktuose) nepriėmimo priežasčių, toks asmuo turi teisę į veiksmingą teisinę gynybą priemonę, o tokia priemonė turi būti laikomas nacionalinės procesinės teisės institutas, nustatytas KPK 344a straipsnyje, kuriame nurodyta, jog byla turi būti grąžinama prokurorui tam, kad:

- a) ikiteisminio tyrimo institucija atliktų įtariamojo baudžiamojoje byloje pažeidžiamumo nustatymą ir pripažinimą;
- b) įtariamajam būtų suteikta galimybė prieš apklausą pasikonsultuoti su gynėju;
- c) įtariamasis būtų apklaustas dalyvaujant gynėjui ir būtų padarytas apklausos garso ir vaizdo įrašas;
- d) gynėjas galėtų susipažinti su bylos medžiaga, pažeidžiamas asmuo ir valstybinis advokatas ar įtariamojo pasirinktas advokatas galėtų pateikti galimus įrodymus?

12. Ar Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 4 straipsnis kartu su Europos Sąjungos sutarties 6 straipsnio 1 dalimi, 2 straipsniu ir 6 straipsnio 3 dalimi, siejami su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, pasirašytos Romoje 1950 m. lapkričio 4 d., iš dalies pakeistos protokolais Nr. 3, Nr. 5 ir Nr. 8 ir papildytos Protokolu Nr. 2, 3 straipsniu, atsižvelgiant į pažeidžiamumo prezumpciją pagal 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos rekomendacijos dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems asmenims, įtariamiems ar kaltinamiems baudžiamosiose bylose, 7 punktą, turi būti aiškinami taip, kad policijos pareigūno ar kito asmens, įgalioto atlikti tiriamąjį veiksma, vykdoma įtariamojo apklausa psichiatrijos ligoninės sąlygomis, neatsižvelgiant į nesaugumą, esant ypač ribotai saviraiškos laisvei ir specifiniam psichiniam pažeidžiamumui ir nedalyvaujant advokatui, yra nežmoniškas elgesys, todėl toks procesinis apklausos veiksmas apskritai diskvalifikuotinas kaip prieštaraujantis Sąjungos pagrindinėms teisėms?

13. Jei į dvyliktąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai – ar dvyliktajame klausime nurodytos nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad jomis nacionaliniam teismui, nagrinėjančiam baudžiamąją bylą, kuri patenka į 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms, siejamos su 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos rekomendacijos dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems asmenims, įtariamiems ar kaltinamiems baudžiamosiose bylose, 7 punktu, taikymo sritį ir 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu taikymo sritį, taip pat bet kurioms kitoms baudžiamojo proceso institucijoms, kurios byloje atlieka procesinius veiksmus, suteikiama teisė (arba nustatoma pareiga) **netaikyti**

su direktyva nesuderinamų nacionalinės teisės aktų nuostatų, įskaitant visų pirma KPK 168a straipsnį, ir atitinkamai – atsižvelgiant į tai, kad suėjo direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę terminas – pakeisti nacionalinę normą pirma nurodytomis tiesiogiai veikiančiomis direktyvos normomis net ir tais atvejais, kai toks asmuo, baigus tyrimą ir prokurorui pateikus teismui kaltinamąjį aktą, paskiria savo gynėją?

14. Ar 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis kartu su 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, siejami su 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu 3 straipsnio 2 dalies a, b ir c punktais ir 3 straipsnio 3 dalies b punktu kartu su ESS 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa ir Europos Sąjungos teisės veiksmingumo principu, turi būti aiškinami taip, kad prokuroras ikiteisminio tyrimo baudžiamojoje byloje stadijoje privalo veikti visapusiškai laikydamasis Direktyvos 2016/1919 reikalavimų, kurie turi tiesioginį poveikį, taigi – užtikrinti, kad įtariamajam ar kaltinamajam, saugomam pagal šią direktyvą, byloje būtų suteikta veiksminga teisminė apsauga pradėdant nuo anksčiausio iš šių terminų:

- a) prieš jo apklausą policijoje ar kitoje teisėsaugos ar teisminėje institucijoje;
- b) kai teisėsaugos ar kitos kompetentingos institucijos atlieka tiriamuosius ar kitus įrodymų rinkimo veiksmus pagal 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/48/ES 3 straipsnio 3 dalies c punktą;
- c) iš karto po laisvės atėmimo (turimas omenyje ir buvimas psichiatrijos ligoninėje), o prireikus jis privalo nevykdyti aukštesnio rango prokurorų nurodymų, jei yra įsitikinęs, kad jų vykdymas pakenktų veiksmingai įtaramojo (kuris, kaip preziumuojama, yra pažeidžiamas) apsaugai, įskaitant jo teisę į teisingą bylos nagrinėjimą ar bet kurią kitą teisę, kuri jam suteikiama pagal Direktyvą 2016/1919, siejamą su Direktyva 2013/48/ES?

15. Jei į 14 punkte pateiktą klausimą būtų atsakyta teigiamai – ar ESS 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa, kurioje nustatomas veiksmingos teisminės apsaugos principas, siejama su ESS 2 straipsniu, remiantis teisinės valstybės principu pagal jo aiškinimą, pateiktą Teisingumo Teismo jurisprudencijoje (žr. 2019 m. gegužės 27 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimą byloje C-508/18), taip pat ESS 19 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje ir Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje nustatytas teisėjų nepriklausomumo principas pagal aiškinimą, pateiktą Teisingumo Teismo jurisprudencijoje (žr. 2018 m. vasario 27 d. Sprendimą *Associação Sindical dos*

Juizes Portugueses, C-64/16, EU:C:2018:117), turi būti aiškinami taip, kad pagal šiuos principus dėl galimybės generaliniam prokurorui ar prokuratūrų vadovams duoti žemesnio rango prokurorams privalomus nurodymus, įpareigojančius žemesnio rango prokurorus netaikyti tiesiogiai veikiančių Sąjungos teisės nuostatų arba apsunkinančius jų taikymą, draudžiamos nacionalinės teisės aktų nuostatos, kuriose nustatoma prokuratūros priklausomybė nuo vykdomosios valdžios institucijos, kaip antai teisingumo ministro, ir nacionalinės teisės aktai, kuriais ribojamas prokurorų nepriklausomumas taikant Sąjungos teisę, visų pirma:

2016 m. sausio 28 d. Prokuratūros įstatymo 1 straipsnio 2 dalis, 3 straipsnio 1 dalies 1 ir 3 punktai, 7 straipsnio 1–6 punktai, 8 straipsnis ir 13 straipsnio 1 ir 2 dalys, iš kurių turinio matyti, kad teisingumo ministras, kuris taip pat yra generalinis prokuroras ir aukščiausias prokuratūros organas, turi įgaliojimus duoti privalomus nurodymus žemesnio rango prokurorams, taip pat tiek, kiek tai riboja ar trukdo tiesiogiai taikyti Sąjungos teisę?

Nurodytos tarptautinės teisės nuostatos

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – EŽTK): 3 straipsnis, 6 straipsnio 3 dalies b ir c punktai

Nurodytos Sąjungos teisės nuostatos

1. Europos Sąjungos sutartis: 2, 6 ir 9 straipsniai, 19 straipsnio 1 dalis
2. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija: 4 ir 47 straipsniai
3. 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms (OL L 297, 2016, p. 1, toliau – Direktyva 2016/1919): 18, 19, 24 ir 27 konstatuojamosios dalys; 2 straipsnio 1 dalies b ir c punktai ir 2 dalis, 4 straipsnio 5 dalis, 8 straipsnis ir 9 straipsnis
4. 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos rekomendacija dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems asmenims, įtariamiesiems ar kaltinamiesiems baudžiamosiose bylose (OL C 378, 2013, p. 8, toliau – Komisijos rekomendacija): 1, 6, 7, 11 ir 13 konstatuojamosios dalys, 4, 7, 11 ir 13 punktai
5. 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu (OL L 294, 2013, p. 1, toliau – Direktyva 2013/48/ES): 50 ir 51 konstatuojamosios dalys, 3 straipsnis

Nurodytos nacionalinės teisės nuostatos

1. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* (Lenkijos Respublikos Konstitucija): 7 ir 9 straipsniai, 42 straipsnio 2 dalis
2. *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny* (1997 m. birželio 6 d. Baudžiamasis kodeksas, toliau – KK): 1 straipsnio 1 dalis, 31 straipsnio 1 ir 2 dalys
3. *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego* (1997 m. birželio 6 d. Baudžiamojo proceso kodeksas, toliau – KPK): 6, 7, 16 ir 71 straipsniai, 79 straipsnio 1 dalies 3 ir 4 punktai, 79 straipsnio 3 dalis, 81 straipsnio 1 dalis, 81a straipsnio 2 ir 3 dalys, 137 straipsnis, 147 straipsnio 1, 2 ir 2b dalys, 168a straipsnis, 171 straipsnio 1, 5 ir 7 dalys, 175 straipsnio 1 dalis, 245 straipsnio 1 dalis, 298 straipsnio 1 dalis, 300 straipsnio 1 ir 4 dalys, 301 straipsnis, 313 straipsnio 1 dalis, 321 straipsnis, 326 straipsnio 1 ir 2 dalys, 344a straipsnio 1 ir 2 dalys, 437 straipsnio 1 ir 2 dalys, 463 straipsnio 1 dalis
4. *Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych* (2001 m. liepos 27 d. Bendrosios kompetencijos teismų santvarkos įstatymas) (*Dz. U.* 2001, Nr. 98, 1070 pozicija su pakeitimais) (toliau – USP): 9, 9a ir 53c straipsniai
5. *Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze* (2016 m. sausio 28 d. Prokuratūros įstatymas) (*Dz. U.* 2016, 176 pozicija su pakeitimais): 1, 3, 7, 13 ir 106 straipsniai

Strasbūre esančio Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija

1. 2008 m. lapkričio 27 d. Sprendimas *Salduz prieš Turkiją* (ECLI:CE:ECHR:2008:1127JUD003639102): 50, 51, 54, 55, 60, 62 ir 72 punktai
2. 2009 m. kovo 31 d. Sprendimas *Płonka prieš Lenkiją* (ECLI:CE:ECHR:2009:0331JUD002031002): 34, 35, 41 ir 42 punktai
3. 2016 m. rugsėjo 13 d. Sprendimas *Ibrahim ir kiti prieš Jungtinę Karalystę* (ECLI:CE:ECHR:2016:0913JUD005054108): 249, 253–255, 257, 258, 261 ir 271–274 punktai
4. 2018 m. lapkričio 9 d. Sprendimas *Beuze prieš Belgiją* (ECLI:CE:ECHR:2018:1109JUD007140910)

Glaustas faktinių aplinkybių ir proceso pagrindinėje byloje aprašymas

1. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme nagrinėjama baudžiamoji byla, kurioje K. P. kaltinamas tuo, kad:

- a) 2022 m. liepos 22 d., pažeisdamas *Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii* (Įstatymas dėl kovos su narkomanija) nuostatas, turėjo narkotinės medžiagos – kanapių, kurių bendras bruto kiekis buvo 8,50 gramo, ir psichotropinės medžiagos – amfetamino, kurios bendras bruto kiekis buvo 33,83 gramo, t. y. padarė nusikalstamą veiką, numatytą 2005 m. liepos 29 d. Įstatymo dėl kovos su narkomanija 62 straipsnio 1 dalyje;
  - b) 2022 m. liepos 21 d. apie 23.55 val. apsvaigęs nuo medžiagos, kurios poveikis panašus į alkoholio (kraujyje nustatyta 156,2 ng/ml amfetamino koncentracija), vairavo lengvąją transporto priemonę, t. y. padarė nusikalstamą veiką, numatytą KK 178a straipsnio 1 dalyje.
- 2 K. P. 00.05 val. sustabdė policijos pareigūnai, kurie kiek anksčiau, prieš vidurnaktį, susidomėjo jo vairuojamos transporto priemonės technine būkle, tačiau pasikalbėję su K. P. nuvažiavo. Prieš sustabdymą K. P. buvo ne transporto priemonėje, atrodė susinervinęs, kalbėjo chaotiškai. Policijos pareigūnams pareikalavus jis atidavė jiems turėtus polietilenuose maišelius su baltos spalvos milteliais ir žalios spalvos džiovinta medžiaga. Po sulaikymo K. P. buvo nuvežtas į ligoninę, ten iš jo paimta kraujo tyrimui dėl narkotikų.
  - 3 2022 m. liepos 22 d. rytą K. P. nedalyvaujant buvo atlikta krata jo namuose. Nedalyvaujant K. P., per tolesnį procesą taip pat buvo atlikta gatvių, kuriomis jis galėjo važinėti automobiliu, vaizdo stebėjimo kamerų įrašų analizė.
  - 4 Tyrimas, atliktas naudojant testerį, parodė, kad K. P. atiduotos medžiagos yra kanapės ir amfetaminas. 2022 m. liepos 22 d. 12.15 val. jam buvo pareikšti kaltinimai dėl veikos, numatytos Įstatymo dėl kovos su narkomanija 62 straipsnio 1 dalyje.
  - 5 K. P. buvo išaiškinta teisė naudotis pasirinkto gynėjo paslaugomis ir galimybė pasinaudoti valstybės skiriamo gynėjo paslaugomis, atsižvelgiant į materialinę padėtį. Jis taip pat buvo informuotas apie teisę duoti paaiškinimus, atsisakyti duoti paaiškinimus ir atsakyti į klausimus. Apklausoje protokole nėra informacijos apie esamus ar buvusius psichikos funkcijų sutrikimus.
  - 6 K. P. neprisipažino padaręs jam inkriminuojamą nusikalstamą veiką. Jis atsisakė pateikti paaiškinimus, pasirašyti protokolą ir susipažinti su bylos medžiaga tyrimo pabaigoje. Apklausoje garso ir vaizdo įrašas nebuvo daromas. Gynėjas apklausoje nedalyvavo. Tyrimą atliekanti institucija neprašė teismo paskirti valstybinį gynėją. K. P buvo paleistas 2022 m. liepos 22 d. 12.31 val.
  - 7 Atlikus paimto kraujo tyrimą nustatyta amfetamino koncentracija (156,2 ng/ml), kurią ekspertas priskyrė būsenai „apsvaigęs nuo medžiagos, turinčios panašų poveikį kaip alkoholis“.
  - 8 2022 m. rugpjūčio mėn. policijos pareigūnas priėmė sprendimą papildyti kaltinimus veika pagal KK 178a straipsnio 1 dalį, bet apie tai iš karto nebuvo

pranešta K. P. Apklausiama gydytoja psichiatrė parodė, kad dėl psichikos ligos simptomų paūmėjimo K. P. negali dalyvauti procesiniuose veiksmuose.

- 9 Iš prokuroro gautos medicininės dokumentacijos matyti, kad dėl psichikos sutrikimų ir psichozės K. P. nuo 2021 m. kelis kartus gulėjo psichiatrijos ligoninėse, įskaitant 2022 m. liepos 22 d. ir 2022 m. rugpjūčio 8 d. – rugsėjo 30 d.
- 10 Apie sprendimą papildyti kaltinimus K. P. buvo informuotas spalio 14 d., taip pat jis buvo apklaustas nedalyvaujant gynėjui, psichiatrijos ligoninės sąlygomis. Jam buvo suteikta tokia pat informacija, kaip ir per pirmąją apklausą. Apklauskos garso ir vaizdo įrašas nebuvo daromas. K. P. neprisipažino padaręs jam inkriminuojamas veikas ir atsisakė duoti paaiškinimus, bet pareikalavo leisti tyrimo pabaigoje susipažinti su bylos medžiaga ir kaltinimus pagrįsti raštu. Pagrindimas buvo įteiktas jo motinai 2022 m. spalio 27 d.
- 11 K. P. iš psichiatrijos ligoninės išėjo 2022 m. spalio 20 d. 2022 m. lapkričio 23 d. ekspertas pateikė išvadą dėl sulaikymo metu K. P. policijai atiduotų medžiagų.
- 12 2022 m. gruodžio 2 d. K. P. atvyko į policiją susipažinti su bylos medžiaga, bet atsisakė tai daryti. Tuo metu jis neturėjo pasirinkto ar valstybės paskirto gynėjo. Prašymų dėl įrodymų jis nepateikė.
- 13 Gruodžio 15 d. *Sąd Rejonowy we Włocławku* (Vloclaveko apylinkės teismas) buvo pateiktas policijos pareigūno surašytas ir prokuroro patvirtintas kaltinamasis aktas dėl K. P. 2023 m. sausio 17 d. buvo pateiktas K. P. advokatui suteiktas įgaliojimas jį ginti.
- 14 2023 m. vasario 28 d. nutartimi teismas, vadovaudamasis KPK 344a straipsnio 1 dalimi, grąžino bylą *Prokuratura Rejonowa we Włocławku* (Vloclaveko apylinkės prokuratūra) prokurorui, kad šis papildytų tyrimą, apklauskos K. P. dalyvaujant gynėjui ir gavęs ekspertų psichiatrų išvadą dėl K. P. psichikos sveikatos būklės veikų padarymo ir bylos nagrinėjimo metu.
- 15 2023 m. kovo 3 d. prokuroras pateikė skundą dėl šios nutarties, teigdamas, kad įrodymų papildyti nereikia, o gauta medicininė dokumentacija nesuteikia pagrindo ekspertams nustatyti K. P. psichikos sveikatos būklę.
- 16 2023 m. kovo 29 d. *Sąd Okręgowy we Włocławku* (Vloclaveko apygardos teismas) panaikino 2023 m. vasario 28 d. nutartį ir bylą grąžino Vloclaveko apylinkės teismui.
- 17 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad Vloclaveko apylinkės prokuroro, kuris K. P. byloje dalyvauja kaip valstybinis kaltintojas, vadovas yra generalinis prokuroras, kuris taip pat yra teisingumo ministras, o generalinis prokuroras vadovauja prokuratūros veiklai asmeniškai arba per savo pavaldinius, priimdamas įsakymus, instrukcijas ir nurodymus.

Glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

Pirmojo, antrojo, trečiojo, penktojo, šeštojo, septintojo, devintojo ir dešimtojo klausimų pagrindimas

- 18 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme nagrinėjama byla susijusi su įtariamuoju (kaltinamuoju), kuris praeityje buvo gydomas kelių lignoninių psichiatrijos skyriuose. Ikiteisminio tyrimo metu, nuo pirmosios apklausos iki kaltinamojo akto pateikimo, jam nebuvo užtikrintas gynėjo dalyvavimas. Nebuvo nustatyti jo, kaip asmens, esančio, kaip preziumuojama, didelio pažeidžiamumo situacijoje ar pažeidžiamo, poreikiai, taip pat jam nebuvo suteikta galimybė šiuo atžvilgiu užginčyti vertinimą. Jis taip pat buvo apklaustas, kai buvo psichiatrijos lignoninės skyriuje. Nebuvo padarytas apklausos garso ir vaizdo įrašas. Nebuvo gauta eksperto išvada dėl įtariamojo psichikos sveikatos būklės, t. y. nebuvo nustatyta, ar jis veikos padarymo metu galėjo suvokti veikos reikšmę arba valdyti savo elgesį ir ar jis apskritai gali savarankiškai ir tinkamai dalyvauti procese ir gintis.
- 19 Taip įtariamasis neteko minimalių apsaugos standartų, į kuriuos jis turi teisę pagal Direktyvą 2016/1919 ir Direktyvą 2013/48/ES, nes šios direktyvos nebuvo tinkamai ir visapusiškai perkeltos į Lenkijos teisės sistemą.
- 20 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad Direktyva 2016/1919 pažeidžiamiesiems asmenims (o tokiais neabejotinai laikytini asmenys, kuriems anksčiau buvo diagnozuoti psichikos sutrikimai) sustiprinamas Direktyvos 2013/48/ES nuostatų garantinis pobūdis. Tai reiškia, kad jei įtariamasis yra toks asmuo, ikiteisminio tyrimo institucijos privalo ne tik nustatyti ir tinkamai įvertinti jo pažeidžiamumą pagal Direktyvos 2016/1919 reikalavimus, bet ir užtikrinti, kad toks asmuo pagal Direktyvos 2013/48/ES nuostatas galėtų gauti advokatą tokiu laiku ir tokiu būdu, kad galėtų faktiškai ir veiksmingai įgyvendinti savo teisę į gynybą prieš apklausą policijoje ar kitose teisėsaugos ar teisminėse institucijose, taip pat tuo metu, kai teisėsaugos ar kitos kompetentingos institucijos atlieka tiriamuosius ar kitus įrodymų rinkimo veiksmus.
- 21 Nacionalinės baudžiamojo proceso teisės nuostatose nenustatyta, kada ir kokia forma turėtų būti nustatomi (taip pat preliminariai vertinami) įtariamojo poreikiai, ir *a priori* neįtvirtinamas laikinosios (*ad hoc*) teisinės pagalbos įtariamajam institutas. Pagal KPK 79 straipsnio 1 dalies 3 ir 4 punktus kaltinamasis privalo turėti gynėją baudžiamojoje byloje, jeigu kyla pagrįstų abejonių, ar jo gebėjimas suvokti veikos reikšmę ar valdyti savo elgesį veikos padarymo metu buvo labai ribotas (3 punktas), ir jeigu kyla pagrįstų abejonių, ar jo psichikos sveikatos būklė leidžia jam savarankiškai ir tinkamai dalyvauti procese arba gintis (4 punktas). Vis dėlto nurodytų privalomos gynybos atvejų niekaip nepagrindžia nacionalinėse proceso taisyklėse įtvirtintas reikalavimas ikiteisminio tyrimo institucijai nedelsiant nustatyti ir įvertinti tokią situaciją, o pagal KPK 79 straipsnio 3 dalį KPK 79 straipsnio 1 dalies 3 ir 4 punktuose nustatytais atvejais gynėjo dalyvavimas iš esmės privalomas tik bylos nagrinėjimo teisme stadijoje.

- 22 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nuomone, nustatymas ir bent *ad hoc* teisinės pagalbos įtariamajam suteikimas, ypač dar prieš pirmąją ikiteisminę apklausą, yra direktyvų 2016/1919 ir 2013/48/ES reikalavimas. Vis dėlto šis reikalavimas Lenkijos teisės sistemoje nėra įgyvendintas. Šiuo atžvilgiu pripažinus nurodytų direktyvų tiesioginį poveikį, būtų galima atlikti nustatymą ir suteikti įtariamajam bent *ad hoc* teisinę pagalbą prieš pirmąją apklausą, kad jis visapusiškai pasinaudotų savo, kaip įtariamojo, teisėmis. Būtent per pirmąją apklausą pasireiškia didžiausias apklausiamo asmens pažeidžiamumas ir jautrumas galimam spaudimui.
- 23 Lenkijos baudžiamosios teisės nuostatose taip pat nenumatytas asmens, kuriam taikoma Direktyva 2016/1919 ir Komisijos rekomendacija, apklausos įrašymas. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas supranta, kad rekomendacijos yra neprivalomi teisės aktai (*soft law*), vis dėlto jos atlieka informavimo apie abiejų direktyvų nuostatas ir jų aiškinimo funkciją. Nacionaliniai teismai privalo atsižvelgti į Sąjungos institucijų pateiktas rekomendacijas visais atvejais, kai rekomendacijos gali padėti išaiškinti kitas Sąjungos teisės nuostatas. Rekomendacija padaryti garso ir vaizdo įrašą siekiama sustiprinti įtariamojo procesines garantijas, be kita ko, suteikiant galimybę patikrinti, ar teisėsaugos institucijos be nepagrįsto delsimo įvertino, ar yra pagrindas suteikti teisinę pagalbą (net ir *ad hoc*). Toks preliminarus vertinimas taip pat turėtų atsispindėti atliekant procesinį veiksma. Tai nebūtinai reiškia, kad sprendimas turi būti skundžiamas, vis dėlto tai turėtų būti teisė, kurią galima peržiūrėti.
- 24 Nors galimybė daryti įtariamojo apklausos garso ir vaizdo įrašą numatyta KPK 147 straipsnio 1 dalyje, joje nenurodyta įtariamojo, kuris yra didelio pažeidžiamumo situacijoje, apklausa ikiteisminio tyrimo metu. Praktiškai tokie įrašai šiame proceso etape nėra daromi. Kita vertus, tokio įrašo nebuvimas neleidžia *ex post* įvertinti, ar buvo bandoma nustatyti ir įvertinti įtariamojo specialiuosius poreikius ir ar jis galėjo suprasti informaciją.
- 25 Pagal Direktyvos 2016/1919 2 straipsnio 1 dalį teisė prašyti valstybės gynėjo atsiranda jau laisvės apribojimo, t. y. sulaikymo, metu (a punktas) arba atliekant tam tikrus įrodymų rinkimo veiksmus, kuriuose įtariamasis gali arba privalo dalyvauti (c punktas), t. y. ir ikiteisminio tyrimo stadijoje, prieš apklausą policijoje ar kitoje institucijoje arba prieš atliekant tiriamuosius ar įrodymų rinkimo veiksmus.
- 26 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad Lenkijos procesinėje teisėje nėra mechanizmo, kuris leistų kovoti su teisėsaugos institucijos neveikimu šiuo atžvilgiu arba ištaisyti neveikimą. Dėl šio trūkumo įtariamieji dažnai netenka teisės į gynybą.
- 27 Šio teismo nuomone, atsižvelgiant į tai, kad Direktyvos 2016/1919 įgyvendinimo terminas baigėsi (2019 m. gegužės 25 d.), taip pat baigėsi Direktyvos 2013/48/ES įgyvendinimo terminas (2016 m. lapkričio 27 d.), šiose direktyvose nustatytos

teisės turėtų būti tiesiogiai taikomos piliečiams vertikaliuose santykiuose. Vis dėlto ikiteisminio tyrimo metu atitinkamos direktyvų nuostatos netaikomos.

- 28 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, pagrindinė problema, susijusi su Direktyvos 2016/1919, Direktyvos 2013/48/ES ir Komisijos rekomendacijos neįgyvendinimu, yra ta, kad teisė turėti gynėją turėtų būti užtikrinta asmenims, kurie, kaip preziumuojama, yra pažeidžiami ir kuriems teisinė pagalba turėtų būti teikiama nuo to momento, kai jiems pareikštas įtarimas dėl nusikalstamos veikos padarymo. Be teisinės pagalbos Direktyvoje 2016/1919 nurodytas asmuo gali nežinoti, į ką jis turi teisę ir kokia apimtimi.
- 29 Pagal Lenkijos KK 31 straipsnio 1 ir 2 dalis nusikalstamos veikos nepadarą asmuo, kuris dėl psichinės ligos, psichinės negalios ar kitokio psichikos funkcijų sutrikimo veikos padarymo metu negalėjo suvokti jos reikšmės ar valdyti savo elgesio, o jeigu nusikalstamos veikos padarymo metu jo gebėjimas suvokti veikos reikšmę ar valdyti elgesį buvo labai ribotas, teismas gali taikyti ypatingą bausmės sušvelninimą. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, neleistina yra situacija, kai, ikiteisminio tyrimo stadijoje neatlikus nustatymo, dėl tokio asmens teismui pateikiamas kaltinamasis aktas.
- 30 Pagal Sąjungos teisę baudžiamajame procese įtariamieji ir kaltinamieji, kurie yra potencialiai pažeidžiami dėl abejonių dėl jų psichinės ir fizinės būklės, turi turėti advokatą (teisinę pagalbą) pagal nacionalinę teisę (KPK 79 straipsnio 1 dalies 3 ir 4 punktai), Direktyvą 2013/48/ES ir Direktyvą 2016/1919. Pagal Direktyvos 2016/1919 19 konstatuojamąją dalį valstybė turėtų suteikti šiam asmeniui teisinę pagalbą nepagrįstai nedelsdama, vėliausiai prieš pirmąją apklausą. Jei tai neįmanoma, ikiteisminio tyrimo organai privalo suteikti *ad hoc* ar laikinąją teisinę pagalbą, prieš atlikdami tiriamuosius ar įrodymų rinkimo veiksmus.
- 31 Lenkijos KPK nuostatose nedidele apimtimi reglamentuojami klausimai, susiję su realia, veiksminga galimybe pasinaudoti privaloma gynyba, ir visiškai nereglamentuojamas įtariamojo advokato dalyvavimas prieš pirmąją apklausą ir atliekant veiksmus, susijusius su įtariamuoju, net ir privalomos gynybos atveju.
- 32 Būtinybė pagal KPK 313 straipsnio 1 dalį nedelsiant apklausti įtariamąjį informavus jį apie sprendimą pateikti kaltinimus, nesant teisinio pagrindo, leidžiančio suteikti net *ad hoc* ar laikinąją teisinę pagalbą, prieštarauja nurodytose direktyvose įtvirtintai teisei turėti advokatą „prieš apklausą“. KPK 301 straipsnyje nustatyta, kad ikiteisminio tyrimo metu įtariamasis apklausiamas dalyvaujant gynėjui tik jei pats to paprašo, o dėl gynėjo neatvykimo apklausos atlikti nedraudžiama.
- 33 Siekdamas užtikrinti Sąjungos teisės veiksmingumą šios bylos aplinkybėmis, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi neperkeltų arba netinkamai perkeltų Sąjungos direktyvų tiesioginio veikimo principu. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, pirmajame, antrajame,

trečiajame, penktajame, šeštajame, septintajame, devintajame ir dešimtajame klausimuose nurodytos Direktyvos 2019/1919 nuostatos, siejamos su Komisijos rekomendacija ir Direktyvos 2013/48/ES nuostatomis, kurios taip pat taikomos įtariamiesiems, yra aiškios, tikslios ir nekelia abejonių dėl jų aiškinimo. Vadinas, jos yra besąlygiškos. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašo patvirtinti, kad nurodytos nuostatos atitinka tiesioginio veikimo kriterijus.

Ketvirtojo ir aštuntojo klausimų pagrindimas

- 34 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad, jo nuomone, egzistuoja vidaus teisės (Baudžiamojo proceso kodekso) ir Sąjungos teisės normų kolizija. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia nustatyti, kad, tinkamai neperkėlus Sąjungos teisės ir atsižvelgiant į direktyvų nuostatų tiesioginį poveikį pirma nurodyta apimtimi, teismai ir visos kitos valstybės institucijos, vykdančios teisingumą bet kuriame jo etape, privalo netaikyti Sąjungos teisei prieštaraujančių nacionalinės teisės aktų nuostatų. Šiuo metu Lenkijoje galiojančiuose procesiniuose teisės aktuose ne tik nėra pakankamai tikslų sprendimų, užtikrinančių suinteresuotam asmeniui visas Direktyvoje 2016/1919 ir Direktyvoje 2013/48/ES nustatytas teises, bet netgi yra normų, dėl kurių neįmanoma pateikti Sąjungos teisę atitinkančio procesinių taisyklių aiškinimo.
- 35 Pagal KPK 79 straipsnio 3 dalį gynėjo dalyvavimas yra privalomas tik teismo procese ir tuose posėdžiuose, kuriuose privalomas kaltinamojo dalyvavimas.
- 36 KPK 301 straipsnyje nustatyta, kad įtariamojo apklausa dalyvaujant gynėjui vykdoma tik paties įtariamojo prašymu, o gynėjo neatvykimas (neatsižvelgiant į neatvykimo priežastį) neužkerta kelio apklausai. Todėl įtariamojo (ar net įtarinėjamo asmens), galimai esančio didelio pažeidžiamumo situacijoje ar pažeidžiamo, apklausa neleidžiant jam susisiekti su gynėju ir neužtikrinant gynėjo dalyvavimo atliekant šį veiksma formaliai nėra Baudžiamojo proceso kodekso nuostatų pažeidimas. Lenkijos baudžiamojoje teisėje taip pat nekalbama apie *ad hoc* ar laikinosios pagalbos teikimą jau įtariamojo poreikių nustatymo etape. Ikitiesminiame tyrime įprasta praktika, kad prokuroras prašo teismo paskirti įtariamajam valstybės gynėją tik gavęs specialisto išvadą, o įtariamasis byloje tuo metu jau yra preliminariai apklaustas ir jam pareikšti kaltinimai.
- 37 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nuomone, tai, kad KPK 301 straipsnis yra bendro pobūdžio, lemia jame nustatytos pareigos apklausti įtariamąjį dalyvaujant gynėjui nekonkretumą. Tuo metu, kai – kaip K. P. byloje – prokuroras renka papildomą informaciją apie įtariamojo sveikatos būklę, lygiagrečiai vyksta įrodymų rinkimas nedalyvaujant advokatui. Visi svarbiausi ikitiesminio tyrimo veiksmai dėl įtariamojo tokiu atveju atliekami nedalyvaujant gynėjui.
- 38 Lenkijos baudžiamojo proceso teisės nuostatose pirma nurodytoje srityje arba neatsižvelgiama į direktyvų nuostatas, arba joms prieštaraujama. Todėl, prašymą

priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nuomone, tiek teismai, tiek visos teisingumą vykdančios valstybės institucijos turėtų neatsižvelgti į nacionalinės teisės aktų nuostatas, kurios trukdo veiksmingai taikyti Sąjungos teisę nagrinėjamu klausimu. Kita vertus, kai pakanka taikyti Sąjungos teisę atitinkantį aiškinimą, tiek teismai, tiek kitos teisingumą vykdančios valstybės institucijos privalo naudotis šia priemone.

- 39 Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atkreipia dėmesį į galimą KPK 344a straipsnio nuostatos – pagal kurią byla gali būti perduota prokurorui siekiant papildyti tyrimą, jei iš bylos medžiagos matyti, kad yra reikšmingų proceso trūkumų, visų pirma dėl būtinybės surasti įrodymų, ir teismui kiltų didelių sunkumų imtis būtinų veiksmų, – prieštaravimą Direktyvos 2016/1919 27 konstatuojamajai daliai. Vis dėlto jis pabrėžia, kad byloje trūksta įrodymų, nutylėdamas apie įtariamojo procesinių garantijų pažeidimą.

Vienoliktojo, dvyliktojo ir tryliktojo klausimų pagrindimas

- 40 Vienoliktuoju, dvyliktuoju ir tryliktuoju klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia nustatyti veiksmingą teisių gynimo priemonę, kuri įtariamajam užtikrintų, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje būtų pašalinti jo teisių, nustatytų Direktyvoje 2016/1919 ir papildomai Direktyvoje 2013/48/ES, pažeidimo padariniai. Tokios teisių gynimo priemonės poreikis kyla iš Direktyvos 2016/1919 8 straipsnio ir Direktyvos 2013/48/ES 12 straipsnio.
- 41 Direktyvoje 2013/48/ES ir Direktyvoje 2016/1919 dėl teisės į advokato pagalbą ir dėl šios teisės pažeidimo pasekmių daroma nuoroda į aktualią Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudenciją, o tai reiškia, kad nurodoma, jog šiuo atžvilgiu būtina laikytis Strasbūro standartų.
- 42 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas visų pirma atkreipia dėmesį į EŽTT sprendimą byloje *Salduz*, sprendimą byloje *Ibrahim* ir sprendimą byloje *Beuze* ir pažymi, kad EŽTT jurisprudencijoje nurodoma, jog procesinis įrodymų, gautų iš kaltinamojo paaiškinimų, duotų pradinėje baudžiamojo proceso stadijoje neužtikrinus teisės į gynėjo pagalbą ir netinkamai suvokiant paaiškinimų davimo pasekmes, naudojimas yra neleistinas.
- 43 Atsižvelgiant į EŽTT jurisprudenciją, teisės į gynybą pažeidimas yra rimtas pagrindas neatsižvelgti į įrodymus, gautus tokio pažeidimo sąlygomis. Vis dėlto tokiam požiūriui pagal Lenkijos nacionalinę teisę prieštarauja KPK 168a straipsnis, pagal kurį įrodymai negali būti pripažinti neleistinais vien dėl to, kad jie gauti pažeidžiant procesines taisykles arba atliekant Baudžiamojo kodekso 1 straipsnio (baudžiamosios atsakomybės sąlygos) 1 dalyje nurodytą draudžiamą veiksma, išskyrus atvejus, kai įrodymai buvo gauti valstybės pareigūnui vykdant tarnybines pareigas dėl nužudymo, tyčinio sveikatos sutrikdymo arba laisvės atėmimo. Nors Sąjungos teisės aktų leidėjas

Direktyvoje 2013/48/ES nenustatė bendro draudimo naudoti įrodymus, gautus pažeidžiant teisę turėti advokatą, vis dėlto jis nustatė reikalavimą, kad jų vertinimas būtų atliekamas konkrečiu būdu, atsižvelgiant į poreikį kaltinamajam (įtariamajam) užtikrinti teisingą procesą.

- 44 Dėl šios priežasties prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad Direktyvos 2013/48/ES nuostatos dėl veiksmingos teisių gynimo priemonės reiškia, jog teismas turi netaikyti KPK 168a straipsnio nuostatos, vertindamas įtariamojo (kaltinamojo), kuriam nebuvo suteikta teisė turėti gynėją, paaiškinimus, ir taip atliktą veiksmą pripažinti neleistinu. Tuomet teismas turėtų siekti pašalinti neleistiną procesinį veiksmą iš įrodymų ir pakartoti veiksmą taip, kad jo atlikimas būtų teisėtas teisės į gynėjo dalyvavimą atžvilgiu. Siekdamas šio rezultato, teismas tokioje situacijoje turėtų pasinaudoti bylos grąžinimo į ikiteisminio tyrimo stadiją institutu (KPK 344a straipsnis) ir įpareigoti prokurorą ištaisyti pažeidimus.
- 45 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad šioje byloje buvo padaryta daug įtariamojo teisių pažeidimų (apklausa nedalyvaujant gynėjui, be to, du kartus – situacijose, keliančiose abejonių dėl įtariamojo gebėjimo suprasti su juo atliekamų veiksmų prasmę ir išlaikyti saviraiškos laisvę, be kita ko, psichiatrijos ligoninėje), kurių pašalinti teismo nagrinėjimo stadijoje neįmanoma, o jų buvimas turi didelę įtaką vertinant įrodymų byloje rinkimo būdo teisėtumą.
- 46 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas KPK 344a straipsnio institutą Lenkijos baudžiamojo procese laiko vienintele veiksminga ir prieinama teisių gynimo priemone, kuri nustatyta Direktyvos 2013/48/ES 12 straipsnyje ir leidžia realiai ištaisyti ikiteisminio tyrimo pažeidimus, susijusius su įtariamojo teise į gynybą šioje proceso stadijoje.

Keturioliktojo ir penkioliktojo klausimų pagrindimas

- 47 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nori išsiaiškinti, ar prokuroras privalo pripažinti tiesioginį šios direktyvos nuostatų veikimą pasibaigus jos perkėlimo į nacionalinę teisę terminui. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nuomone, Lenkijos teisėsaugos institucijos ikiteisminio tyrimo metu tokio poveikio nepripažįsta ir savo priimtus sprendimus grindžia tik Lenkijos teisės aktų formuluotėmis, todėl Direktyvos 2016/1919 reikšmė Lenkijos teisinėje sistemoje mažėja.
- 48 Užbaigus ikiteisminį tyrimą ir pateikus teismui kaltinamąjį aktą, prokuroras yra proceso šalis. Vis dėlto iki to momento jis yra už proceso vykdymą atsakinga institucija, taigi vykdo teisingumą *sensu largo*. Jis gali pareikšti kaltinimus ir pateikti kaltinamąjį aktą asmeniui, taip pat gali nutraukti procesą. Pagal Prokuratūros įstatymo 6 straipsnį prokuroras privalo atlikti įstatymuose nustatytus veiksmus, vadovaudamasis nešališkumo ir vienodo požiūrio į visus piliečius principu. Iš to darytina išvada apie pareigą prižiūrėti Sąjungos teisės laikymąsi. Vis dėlto ikiteisminiuose tyrimuose, kuriuose dalyvauja asmenys, kuriems

taikoma Direktyvoje 2016/1919 (kuri nėra visiškai įgyvendinta) nustatyta apsauga, pasitaiko teisių pažeidimų.

- 49 Remdamasis Teisingumo Teismo jurisprudencija, be kita ko, 2019 m. gegužės 27 d. Sprendimu *OG ir PI (Liubeko ir Cvikau prokuratūros)*, C-508/18 ir C-82/19 PPU, EU:C:2019:456, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas laikosi nuomonės, kad nepriklausomumo požymis turi būti būdingas ir ikiteisminio tyrimo institucijoms visur, kur jos taiko Sąjungos teisę. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad šiame sprendime Teisingumo Teismas griežtai sukritikavo tuos atvejus, kai Europos Sąjungos pagrindinių teisių užtikrinimas patikėtas institucijai, kuriai privalomus nurodymus gali duoti vykdomosios valdžios institucija (teisingumo ministras), ir nurodo, kad tai nesuderinama su teisės į veiksmingą teisminę gynybą užtikrinimo principu.
- 50 O Lenkijos baudžiamosios teisės sistemoje aukštesnio rango apylinkės prokurorai ir generalinis prokuroras (kuris kartu yra teisingumo ministras, t. y. vykdomoji valdžia) bet kuriuo metu ir bet kurioje byloje gali nuspręsti, kad apylinkės prokuroras turi taikyti kitokią padarytos veikos teisinį kvalifikavimą nei pirminis, pateikti prašymą taikyti kardomąją priemonę – laikinąjį suėmimą, taikyti su laisvės atėmimu nesusijusias kardomasias priemones, pateikti kaltinamąjį aktą arba nutraukti bylą, arba neatsižvelgti į tiesioginį direktyvos, kuri per nustatytą terminą nebuvo perkelta į Lenkijos teisę, nuostatos veikimą.
- 51 Pagal Prokuratūros įstatymo 1 straipsnio 2 dalį teisingumo ministras eina generalinio prokuroro pareigas, o pagal Prokuratūros įstatymo 13 straipsnio 2 dalį yra prokuratūros bendrųjų organizacinių padalinių prokurorų vadovas. Jis yra kompetentingas leisti įsakymus, nurodymus ir instrukcijas (Prokuratūros įstatymo 13 straipsnio 1 dalis), o bendro prokuratūros organizacinio padalinio prokuroras privalo vykdyti duotą įsakymą, nurodymą ar net vadovo rekomendacijas.
- 52 Prokurorų nepriklausomumas padaliniui garantuoja, kad ši institucija prižiūrės teisinės valstybės principų laikymąsi. Tai yra teisės į teisingą ir nešališką bylos nagrinėjimą garantija. O kol kas pagal dabartinę Lenkijos Respublikos normų sistemą politikas, t. y. vienu metu teisingumo ministras ir generalinis prokuroras, *de facto* gali daryti įtaką bet kokio baudžiamojo proceso eigai ir net netiesiogiai (vadinamuoju atgrasomuoju poveikiu) daryti įtaką teismo sprendimams, juo labiau – pavaldžių prokuratūrų prokurorams.
- 53 Kalbėdamas apie vadinamojo atgrasomojo poveikio prokurorams taikymą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi Prokuratūros įstatymo 106 straipsnio 3 dalimi, kurioje nustatyta galimybė be prokuroro sutikimo 12 mėnesių per metus komandiruoti prokurorą į prokuratūrą, esančią toje vietovėje, kurioje komandiruojamasis gyvena, arba į prokuratūrą, esančią toje vietovėje, kurioje yra prokuratūra, kurioje yra komandiruojamojo darbo vieta. Tokie komandiravimai turėtų būti išimtiniai, bet nuo 2016 m. kovo 4 d. iki 2019 m. gruodžio 31 d. į žemesnio lygio padalinius, tarsi taikant tam tikrą drausminę nuobaudą, buvo perkelti mažiausiai 60 prokurorų. Kita – ne mažiau

griežta – savotiška drausminės nuobaudos forma yra prokuroro komandiravimas į kitą prokuratūrą, esančią ne jo darbo ar gyvenamojoje vietovėje, iki 6 mėnesių laikotarpiui be jo sutikimo. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas laikosi nuomonės, kad įtakos teisminei institucijai darymu (atgrasomojo poveikio taikymu) gali būti siekiama, kad ši institucija tiesiogiai netaikytų Sąjungos teisės.

- 54 Teisingumo Teismo išaiškinimas šiuo klausimu yra būtinas siekiant išsiaiškinti, ar Sąjungos teisės principai turi būti aiškinami taip, kad pagal juos draudžiamos nacionalinės teisės normos, kuriomis remiantis galima daryti spaudimą teisminėms institucijoms, siekiant apriboti arba panaikinti galimybę šioms institucijoms tiesiogiai taikyti Sąjungos teisę, visų pirma nacionalinės teisės normos, kurios atgraso teisėją ar prokurorą nuo atsižvelgimo į tokios nacionalinės teisės pasekmes, siekiant užtikrinti visišką Sąjungos teisės normų veiksmingumą. Nesant atsakymo į šiuos klausimus – nepriklausomai nuo atsakymų į pirmąjį–dvyliktąjį klausimus – kyla rimtas pavojus, kad pagal nacionalinę teisę nuosprendis negalės būti vykdomas dėl to, kad nacionalinės teisės sistemoje egzistuoja represinio (minėtas pareigų pažeminimas arba perkėlimas) ir intervencinio (gairės ir nurodymai) pobūdžio mechanizmai, galintys veiksmingai užkirsti tam kelią.
- 55 Remdamasis Teisingumo Teismo procedūros reglamento 105 straipsnio 1 dalimi, Vloclaveko apylinkės teismas prašo išnagrinėti bylą pagal pagreitintą procedūrą.